

SİVİL TOPLUM TARTIŞMALARI

HALE AKAY EMEL KURMA

1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI

"Sivil toplum" 1990'ların ortalarından itibaren hem akademik literatürde, hem de gündelik hayatta sıkça kullanılan kavramlardan bir tanesi haline geldi. Bu dersin çıkış noktasını da, bir anda ithal edilen ve hala içselleştirilmeyen bir kavram olarak "sivil toplumun" yarattığı kafa karışıklığı oluşturdur.

"Sivil toplum" kavramını tartışırken izlediğimiz yol batı düşünce tarihinde kavramın ne şekillerde ve neler üzerinde odaklanarak tanımlandığına ve tartışıldığına bakmaktı. Bugün kullandığımız "sivil toplum" tanımlarının çoğunun batı düşünce tarihinin bir ürünü olması, böyle bir yol izlememizin başlıca nedeniydi. Bu yaklaşım ilk derslerden itibaren başka toplumlarda da tarihte sivil toplum ve kuruluşlarının bulunduğu gerçeği üzerinden eleştirilse de, en azından şu an için başka bir yol izlenmesini kolaylaştıran alternatif bir literatürün tam olarak oluşmamış olduğunun da dikkate alınmalıdır.

Farklı düşünürlerin, farklı tarihsel dönemde "sivil toplum" kavramını doğrudan atıfta bulunarak veya bulunmadan ele alırken, farklı ideolojik perspektiflerin yanısıra farklı yaklaşımlar da izlemiş olmaları, kavramın tartışılmasını daha da güç hale getirmektedir. Tartışmalar temelde sivil toplumun bir amaç mı, bir araç mı olduğu; diğer siyasi yapılarla ilişkilerinin ne olduğu; tarihsel bir gerçeklik mi yoksa bir ideal mi olduğu noktalarında birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu nedenle herhangi bir düşünürün "sivil toplum"a ilişkin argümanlarını incelerken, şu sorulara verdiği cevapların, farklı görüşler arasında karşılaştırmalar yapabilmemizi kolaylaştırdığını düşünmekteyiz:

- Sivil toplum nedir, ne değildir?
- Sivil toplum nasıl bir alanı tanımlar?
- Sivil toplum hedeflenen bir toplum vizyonu mu, yoksa tarihsel bir olgu mu?
- Güçlü bir sivil toplum, toplumun güçlü ve sivil olduğu anlamına gelir mi?
- Sivil toplum varsa demokrasi var mıdır?
- Sivil toplum sivil toplum kuruluşlarından mı ibarettir?
- Sivil toplum toplumsal sorunların çözümü için yegane araç mıdır? Sivil toplum bir araç mıdır yoksa amaç mı?

Antik çağlardan günümüze Batı düşünce tarihinde sivil toplum kavramı

"Sivil toplum" kavramının kökeni eski Yunan'a kadar gitmektedir. Antik dönemde sivil toplumun en genel anlamda birlikte yaşama sanatının bir aracı olarak ele alındığını söyleyebiliriz. Örneğin Aristo'ya göre *societas civilis / politike koinonia* "yasalarla belirlenmiş kurallar sistemi içindeki özgür ve eşit (kabul edilen) yurttaşların sivil toplumu, ahlaki bir kamu" anlamına gelmektedir. Aristo Eski Yunan'da oikos ile polis arasında bir ayrım yapar: Oikos insanın duyularını, güdülerini, itkilerini yaşadığı yer, Polis ise insan aklının, insan aklının yansıması olan dilin sergilendiği mekandır. Polis yurttaşların yönetme ve yönetilmenin erdemlerini paylaşmalarını sağlayan bir "cemiyetler cemiyetidir". Polis mensubu "yurttaşlar" eşit ve hür olarak ortak sorunlar üzerine akıl yürütmekte, fikirlerini müzakere ederek ortak akı, ortak fikri, ortak sözü oluşturmaya çalışmaktadırlar. Devlet toplumun "medeni (sivil)" biçimini temsil eder; "medeniyet (sivillik)" iyi yurttaşlığın gereklerini tanımlar. Eski Yunan'daki bakış açısı sivil toplum ve devlet arasında bir ayırtırmaya gitmez, aksine ikisini birbiriyle özdeş kabul eder.

Kavram ortaçağ boyunca farklı şekillerde kullanılmaya devam etmiştir. Ancak günümüzdeki "sivil toplum" tanımları arasındaki temel farklılık ilk kez Hobbes ve Locke'un farklı "toplumsal sözleşme" yaklaşımlarında karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemin temel tartışma eksenini oluşturan doğla durumdan toplumsal sözleşmeye geçiş, aynı zamanda birey-devlet ilişkisinin sınırlarını da tanımlamaktadır.

Hobbes'a (1588-1679) göre insanları yöneten kendini koruma güdüsüdür. Doğal durum bir savaş durumudur. "İnsan insanın kurdudur". Bu savaş durumunda "bencil" insanlar birbirlerini egemenlikleri altına almaya çalışacaklardır. Ama aynı zamanda akıllı bir varlık olan insan, barış için insanların birbirlerine zarar vermeyecekleri bir toplumsal sözleşmeye girer. İnsanlar bu sözleşmeyi kabul ederken, bu sözleşmeye itaat etmelerini sağlayacak bir "egemen'e iktidar ve yetki" verirler. Egemen ne yaparsa doğrudur, egemen yasa yapıcıdır; bu durumda egemen yasanın kendisidir.

Locke (1632-1704) ise Hobbes'a tamamen zıt bir varsayımdan yola çıkmata, ve gelecekteki toplumsal sözleşmeyi bu varsayım ekseninde tartışmaktadır. Locke'a göre, doğa durumunda insanlar özgür ve eşittir. Doğa yasası, bütün insanlığa eşit ve özgür oldukları için, başkasının yaşamına, sağlığına, özgürlüğüne ve mallarına zarar vermemesi gerektiğini öğretir. Doğa

durumunda insanların eşit olması ise, her türlü güç ve yargı hakkının karşılıklı olması ve bunların kimsenin elinde başkasından fazla bulunmamasıdır. Doğal durumyla savaş durumu arasındaki fark bazı kimselerce karıştırılmaktadır. İnsanların yeryüzünde ortak bir -aralarında yargılama yetkisine sahip- üstleri olmaksızın, aklın kurallarıyla yaşamaları tam anlamıyla bir doğal durumdur. Buna karşılık, onların yardımına koşacak ortak bir üst olmadan, birisinin bir başkasının kişiliği üzerinde bir zorlama veya böyle bir niyetin açıklanması savaş durumudur. Bu yüzden toplumsal sözleşmenin işlevi özgürlükleri ve mülkiyet hakkını korumaktır. Bu bağlamda "sivil toplum", insanların doğal durumdan ortak refah birliklerine geçişlerinde kendi aralarında kurumsallaştırdıkları "siyasi cemiyet" alanıdır; "siyasi veya sivil toplum, doğal durumdaki eksiklikler ve sorunların karşılıklı sözleşme ve uzlaşma yoluyla giderildiği alandır".

Aydınlanma ile birlikte Anglo-Sakson ve kıta Avrupası deneyimlerinin uzantısı olarak kabaca üç değişik sivil toplum yaklaşımının olduğundan bahsedebiliriz. Örneğin Rousseau (1712-1778) Özel mülkiyet ve toplumsal sözleşme temelinde insan-yurttaş ikiliğine dayanan sivil toplum modeli üzerinde durmaktadır. Rousseau'ya göre doğal durum herkesin eşit ve özgür biçimde yaşadığı bir mutluluk durumudur. Mülkiyetin ortaya çıkması bu mutluluk durumunu bozar ve insanlar özgürlük ve eşitliklerini sağlayacak bir düzen kurarlar. Toplumsal sözleşme ile özgürlük ve çıkarlar ortak bir güç tarafından korunur. Egemen güç, yasağın kaynağını halkın iradesinde bulur. "Genel istenç" yanılmaz, her zaman haklıdır. Toplumsal sözleşme ile doğal özgürlük ortadan kalkar, uygar özgürlük ortaya çıkar. Bu bakış açısına göre azınlıklar "devamlı yanılanlardır".

Diğer taraftan İskoç Aydınlanması olarak anılan dönemin düşünürlerine baktığımızda sivil toplum kavramının artık bir ideal olarak değil bir tarihsel gerçeklik olarak tanımlanmaya başladığını ve temelde piyasa-sivil toplum eşitliği üzerinde durulduğunu görmekteyiz. "Sivil toplum" terimini ilk kez kullanan düşünür olan Ferguson (1767) "Sivil Toplumun Tarihi Üzerine Bir Deneme" adlı eserinde sivil toplumun tarihsel sürecin doğal bir ürünü olduğu noktasından hareket eder. Ferguson'a göre doğal durumu barbar milletlerin yaşamını tanımlar ve bu yaşamı açıklayan anahtar kelimeler kendini koruma güdüsü, sevgi, cesaret, cömertlik ve onurdur. Halbuki doğal durumundan çıkmamızla birlikte yaşadığımız toplum sivil toplumdur. Sivil toplumun arkasındaki kavramlar birey ve ilerlemedir. Sivil toplum bir sözleşmenin değil,

bir sürecin; kamuoyunun baskılarının bir sonucudur. Bu nedenle despotizme giden yol sivil toplumdaki geçebilir. Adam Smith'e (1723-1790) göre ise günümüz toplumların iki temel özelliği piyasa ekonomisi ve ulus-devletlerdir. Ulus devletler yoluyla ademi merkezîyetçilikten, merkezîyetçiliğe geçildikçe tebaa, yurttaşa dönüşür. Sivil toplum piyasa demektir ve piyasayı yöneten "görünmez el"dir. Devletin görevi "görünmez el"in işleyişini sağlayacak gerekli düzenlemeleri yapmakla sınırlıdır.

Adam Smith'in aksine Hegel (1770-1831) ulus devletleşme sürecinde, devlet-sivil toplum ilişkisinde devlete değişik bir görev yüklemektedir. Hegel'e göre sivil toplum üyelerinin korunması ve pazarın işlevselliği için zorunlu olan kurumlar ve toplumun ticari sektörünü oluşturan pazardır. Toplumsal yaşamın sivil toplum şeklinde örgütlenmesi gereği, devlet denilen üst yapısal bir örgüte evrensel bir gereksinim doğurur. Sivil toplum aile ve devlet arasındaki farklılaşmanın bir aşamasıdır. Devlet evrensellik, rasyonellik ve nesnellik açısından işbirliğini sağlayan, herkes için uygar bir yaşamı mümkün kılan tek sosyal varlık iken, sivil toplum bireysel çıkar ve isteklerin, ihtiyaçların ilan edildiği bir alandır. Hegel'e göre sivil toplum ekonominin gelişmesinin koşulu olan çelişkileri içinde barındırır ve devlet tam bu noktada sivil toplumu düzenleyecek dengeleyici unsurdur. Sivil toplum devlet olmaksızın varolamaz, sivil toplum olmaksızın da devletin doğasında bulunan "evrensel özgürlüğe" ulaşmak mümkün değildir.

de Tocqueville (1805-1859) ise günümüzdeki liberak demokrasi çerçevesindeki sivil toplum yaklaşımının ilk çerçevesini oluşturmuştur. Diğer düşünürlerden farklı olarak de Tocqueville "sivil toplumun" bir araç olarak üstlendiği işlev üzerinde durur ve bu bağlamda sivil toplum örgütlenmelerinin rolü üzerinde odaklanır. de Tocqueville'in çıkış noktasını Amerika'daki gönüllü örgütlerin toplumun çimentosunu oluşturmada üstlendikleri görev oluşturmaktadır. de Tocqueville'e göre devlet parlamentoyu, bakanlıkları, mahkemeleri, polisi ve silahlı kuvvetleri içine alır. Buna karşılık sivil hayat vatandaşların -ailenin dışında kalan- kamusal hayatına işaret eder. Bu, esas itibarıyla özel çıkarların ve iktisadi etkinliğin alanıdır. Amerika'daki sivil hayatın en dikkat çeken yönü, *ortak amaçlar için vatandaşların bir araya gelmelerinden oluşan cemiyetlerin/gönüllü örgütlerin çokluğu*dur. Bu cemiyet (dernek) veya topluluklar ya sivil ya da siyasi biçimde ortaya çıkmaktadırlar Sivil cemiyet ve toplulukların önemli bir işlevi toplumun bireyci atomlaşmasını

telafi etmesidir. *Mahalli özgürlük "insanları bir araya getirir ve kendilerini birbirinden ayıran eğilimlere rağmen onları birbirine yardım etmeye zorlar".*

Siyasi cemiyetler ise belirli doktrinleri egemen kılmak üzere işbirliği içine giren belirli sayıda bireyler tarafından kamusal ve resmi olarak oluşturulurlar. Bunlar demokrasinin özgür okullarıdır, vatandaşlar burada "insan toplumlarının en önemli kanunu" olan "bir araya gelme sanatı"nı (*act of association*) öğrenirler. Bu okullar özellikle demokratik toplumlarda merkezi devletin potansiyel aşırılıklarının denetim altına alınmasına katkıda bulunurlar.

Siyasi dernekler ise toplumun kamusal hayatı üstünde gözetim uygulayan, "toplumun bağımsız gözü"dürler. Bizi politika için eğiten, tutkularımızı ılımlılaştıran ve özel kişisel çıkar arayışını sınırlayan onlardır. Siyasi dernekler siyasi iktidarın temerküzünü ve bunun zora başvurma potansiyelini olduğu kadar, demokratik yönetimin bünyesinde saklı olan daha gizli tehdidi, "çoğunluğun istibdadı"- tehlikesini de dengelemeye hizmet ederler.

Devlet, işlevleri temel hakları desteklemek, halktan gelen talepleri savunmak, hoşgörü ve beraber yaşama sanatları konusunda vatandaşları eğitmek olan, "birbiriyle etkileşim halindeki, kendi-kendine örgütlenmiş ve sürekli uyanık bulunan derneklerin/birliklerin çoğulculuğu"ndan oluşan "toplumun bağımsız gözü" tarafından gözetilip denetlenmelidir. Siyasi ve sivil dernekler birbirlerini desteklerler. Sivil dernekler siyasi derneklerin yolunu açar. Bireyler iktisadi, sosyal veya ahlaki amaçlarla bir araya gelme fikrine daha fazla alıştıkça, onların "ortaklaşa büyük girişimler"i izleme kapasiteleri daha da genişler. Öte yandan, siyasi dernekler de sivil derneklerin işini kolaylaştırırlar.

Sivil toplum konusundaki argümanlarını Hegel'den esinlenerek ve ona bir eleştiri olarak geliştiren Marx'a (1818-1883) göre ise, sivil toplum, ortaçağ burjuvazilerinin toplumsal hareketidir ve burjuva sınıfı ile sermayenin doğuşuna yer açmıştır. Sivil toplum (burjuva kapitalist toplumu) üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduranlar tarafından zorla boyun eğdirilen mülkiyetsiz kitlenin bulunduğu toplumdur. Devlet üstyapının aktörü iken, sivil toplum altyapının aktörüdür. Marx'a göre amaç ne liberalizmdeki gibi sivil toplumu kendi haline bırakıp devleti ona bağımlı kılmak, ne de sivil toplumun üzerine devleti (Hegel) koymaktır. Amaç devleti, yani siyasal toplumu ortadan

kaldırmaktır. Hegel'de sivil toplum evrensel devletin içinde erirken, Marx'da sivil toplum devrim sonrasında siyasi toplumla yeniden birleşecektir.

Marx'a göre, çağdaş devlet tarafından insan haklarının tanınması, antik çağdaki devletin köleliği tanınmasıyla aynı anlama sahiptir. Antik çağ devletinin temeli kölelikti. Çağdaş devletin temeli ise, sivil toplum ve bu toplumun bireyi; yani öteki insanlarla tek bağı özel çıkar olan, ücretli işin kölesi olan, bencil gereksinimleri olan, bağımsız kişidir. Çağdaş devlet bu temeli tanımış, fakat onu yaratmamıştır. Çağdaş dünyada herkes köleliğe ve toplumsal yaşama aynı anda katılır. Fakat sivil toplumun köleliği görünüşte en büyük özgürlüktür. Çünkü, "imtiyaz" (örneğin mülkiyet sahibi olma), yerini "hak" ile değiştirmiştir, yani herhangi bir hakka sahip olmayı, bu hakkın gerektirdiği yaşamın unsurlarına sahip olmadan, özgürlük kabul etmek. Bu gerçek, kişinin mutlak köleliğinin ifadesinden başka bir şey değildir.

Son olarak belki de sivil toplumun bir yüzyıl boyunca arka plana atılmasından sonra 1970'lerden itibaren yeniden tartışmaların merkezine oturmasının en önemli müsebbiplerinden biri olan Gramsci'ye (1891-1937) değinmek istiyoruz. Gramsci'ye göre sivil toplum üretim ve ekonomik örgütlenme içinde değil, devlet içinde bulunur. Gramsci bu yapıyı şu şekilde ifade etmektedir: Devlet = Siyasal toplum + Sivil Toplum / Devlet = Diktatörlük + Hegemonya. Devlet baskıcı aygıtları kapsayan siyasal toplum ile hegemonyayı sağlayan sivil toplumun bir bileşimidir. Devleti sadece burjuvazinin elinde emekçileri baskı altında tutan bir araç olarak görmek, onun sivil toplum olarak isimlendirilen ve içinde kültürel-ideolojik hegemonyanın olduğu boyutunun gözden kaçırılmasına neden olur. Gramsci'nin sivil toplumu devletin hegemonya aygıtı, "yönetici elit" in ve hakim sınıfın kullandığı alandır. Hegemonya kavramı bu sürecin tamamlanmamış, çatışmalı ve değişken niteliğini yansıtır. Gramsci'ye göre, sivil toplum bir yandan "ortodoks" olana başkaldırının mahalli iken, diğer yandan kültürel ve ideolojik hegemonyanın inşaasıdır. Hegemonya, kültürün yeniden üretimine hizmet eden okul, üniversite, medya ve gönüllü cemiyetlerde ifadesini bulur. Bütün bu kurumlar yurttaşların siyasi görüşlerini biçimleyen önemli faktörlerdir.

1.2. Güncel Tartışmalar

Sivil toplum II. Dünya Savaşından sonra yeniden gündeme başlamış ve küreselleşme ile Sovyet bloğunun yıkılması sonrasında pekçok farklı

yaklaşımın yeniden tartışarak anlamlandırıldığı bir kavram halini almıştır. Sivil toplumun bu dirilişinin ardında iki önemli neden bulunmaktadır:

Yeni teorilerin ortaya çıkışındaki iki temel neden:

1. Devletin gücündeki azalma - devletin kendisine yüklenen işlevleri yerine getirme kapasitesindeki gerileme
2. Piyasa ekonomisinin yükselişi

Bu bölümde Edwards (2004) 'ın yaptığı ayırmadan yola çıkarak günümüzde sivil topluma ilişkin yaklaşımları özetlemeye çalışacağız.

▪ *yeni "Tocqueville"ci perspektif*

Bu yaklaşım sivil toplumu üçüncü sektör veya kar-amacı gütmeyen sektör olarak tanımlamaktadır. Sivil toplum, üyelik ve eylemlerin gönüllülük esasına dayandığı, aile ve devlet arasındaki tüm ilişkileri ve ağları (STK'lar, dini grup ve kurumlar, mesleki örgütlenmeler, kendine yardım amaçlı gruplar, sosyal hareketler, bağımsız medya...) içerir. Bu yaklaşımda üç ana sektöre dayalı toplum modeli temel alınmakta ve devlet, piyasa ve kar-amacı gütmeyen grupların birbirlerinden bağımsız ancak birbirleri ile karşılıklı olarak bağlantılı olduğunu savunulmaktadır. Temel tartışma eksenini ise bu üç alan arasındaki sınırların nasıl/nerede çizileceğidir.

Yeni "Tocqueville"ci yaklaşımın en ünlü temsilcisi olan Putnam (1995), sivil toplumu sosyal sermayenin yaratılmasındaki işlevi üzerinden tanımlar. Putnam (1995) İtalya'da partizan olmayan, çok az siyasi içerik taşıyan, üyelerini ve aktivistlerini siyasi konularda daha duyarlı hale getiren, böylece orta vadede onların sendikalara üyeliğinin yolunu açan kuruluşları ele almakta ve sivil katılım konusunda görece gelenek ve derece açısından üstünlük taşıyan ülkelerde bu tür kurumların daha iyi işlev gördüğü sonucuna ulaşmaktadır.

Putnam (1995)'a göre sivil toplumların en önemli özelliği katılımcılarını efektif bir toplumsal işbirliği için gerekli "mütekabiliyet" ve "itimat" normları içerisinde sosyalleştirme kapasiteleridir. Putnam (1995) yatay ağlardan bahsetmektedir (kilise koroları, spor kulüpleri, kooperatifler, yardım örgütleri, kültür dernekleri gibi) ve sivil toplumun daha geniş bir işbirliği ruhu yaratması için bu tür örgütlerin "kutulaştırılmaması" ve "politize" edilmemesi gerektiğini savunur.

Demokrasi içerisinde yeşeren sivil toplum kurumları "sosyal kapital" olarak adlandırılan toplumsal güvenin oluşmasını sağlar ve devlet kurumlarının etkinliğine doğrudan etki yapar. Sivil toplumun zayıf olduğu bir ülkede devlet kurumlarının da zayıf ve etkisiz olacağını iddia eder. Güçlü ve etkin bir devlet güçlü bir sivil topluma ve sivil toplum kültürüne ("civic culture") muhtaçtır. Devletin gücü toplumsal muhalefeti zor kullanarak bastırabilme yeteneğine değil, sosyal problemleri çözümlenmedeki etkinliğine, yani iş yapabilme ve çözüm üretebilme yeteneğine bağlıdır. Putnam (1995)'a göre sivil toplum bir mücadele değil, bir istikrar alanıdır. İşlevi savunuculuk değil, hizmet sağlamaktır. Sivil toplumu harekete geçiren özgürleşme değil sorumluluk duygusu olmalıdır.

- "İyi toplum"un aracı olarak sivil toplum

Putnam gibi düşünülere getirilen en büyük eleştiri, sosyal sermayeyi oluşturduğu iddia edilen koro, yerel futbol kulübü v.b. örgütlenmelerinin içeriğini hiç tartışma konusu yapmamasıdır. Örneğin Putnam (1995) İtalya'daki yerel futbol klüplerinin faşist ideolojinin yaygınlaşması üzerindeki rolü üzerinde durmaz, koroların hangi şarkıyı söylediği sorunu ile ilgilenmez. Halbuki günümüzdeki pek çok yazara/düşünüre göre sivil toplum "ideal bir toplum"a ulaşmanın bir aracı olmalıdır ve bu durumda koroların hem kimleri içerdiği, hem de neyi söylediği farklı bir anlam kazanmaktadır. Bu yaklaşımların temel argümanına göre toplum ancak siyasi çatışmaları adil ve etkin biçimde çözebilmekte başarılı olduğu için "sivil" olabilir. Bu türden farklı yaklaşımları iki örnek üzerinden tartışacağız.

Young (2002) sivil topluma temsili demokrasinin marjinal grupları dışlaması temelinde bir görev yüklemektedir. Young modern toplumdaki örgütleri üç temel gruba ayırır:

Özel örgütler: Faaliyetleri örgütün katılımcılarına veya üyelerine yönelik olan aile, sosyal klüpler, özel partiler, dini cemaatler tarzı örgütlenmeler. Bu tür örgütlenmelerin eylemleri belli bir aşamadan sonra paylaşımı mümkün olmayan temel sorunlarla ilgili olduklarından özel niteliktedir ve bu nedenle bu tür faaliyetlerin kapsamındaki sosyal ilişkiler şu veya bu ölçüde dışlayıcıdır.

Civic / yurttaşlık örgütlenmeleri: Dışarıdakilere yöneliktir. Üstlenilen faaliyetler sadece örgüt üyelerine değil, daha geniş çaptaki bir topluluğa hizmeti amaçlar. Bu tür örgütler mahalle, şehir, ülke veya dünya çapındaki kolektif hayata bir katkı yapma iddiasındadırlar. Dolayısıyla dışlayıcı değildirler.

Siyasi örgütlenmeler: Sosyal kolektifin ne yapması gerektiğine dair görüşler üzerinde yoğunlaşır. Siyasi aktivite ne yapılması gerektiği, toplumsal hayata hangi ilke ve önceliklerin yön vermesi gerektiği, hangi politikaların uygulanması gerektiği, iktidar sahiplerinin hesap verebilirliklerinin nasıl sağlanacağı, yurttaşlık kavramının hangi sorumlulukları içerdiği v.b konuları kamuoyunun tartışmasına açmak üzere bu konularda ses duyurmaya yönelik faaliyetleri kapsar. Uzlaşmazlıkları su yüzüne çıkarır ve bu uzlaşmazlıkların çözüm yollarını dillendirir. Siyasi örgütlenmeler siyasi partiler, lobi organizasyonları ve devlet politikalarını etkilemek veya protesto etmek amaçlı özel çıkarılara yönelik örgütlenmeleri içerir. Aynı zamanda kamu politikalarını hedef almadan iktisadi hayatın kurumlarıyla mücadele amaçlı örgütlenmeler de Young'a göre bu kapsama girer.

Young (2002) gündelik hayatta karşılaştığımız gönüllü kuruluşların bazılarının bu üç kategoriden birine uyum sağladığını belirtirken, bazılarının her üç düzlemde de hareket edebildiklerinin altını çizmektedir. Bazı organizasyonlar da misyonlarını tanımlarken geçirdikleri değişikliklerle bu düzlemler arasında geçiş yapabilmektedir. Örneğin bir gay bar özel örgütlenmelere bir örnektir, fakat bu bar gay ve lezbiyenlere karşı ayrımcılığı protesto amaçlı bir yürüyüşle ilgili toplantıya ev sahipliği yaptığı anda siyasi örgütlenme alanı haline gelecektir.

Bu yapı içerisinde sivil toplumun iki temel işlevi bulunmaktadır:

Örgütlenme: bu ilk işlev örgüt ve toplumsal hareketlerin kendi kimliklerini temsil etme, katılımcılık olanaklarını artırma, dayanışma ağları yaratma yolunda iletişimsel etkileşimin oluşturulma yollarını içerir.

Kamusal alan: ikinci işlevde örgütsel faaliyetler devlet veya şirketlerin politika ve uygulamalarını etkilemeyi veya değiştirmeyi etmeyi amaçlar.

Birinci işlev özellikle toplumsal olarak marjinalize edilmiş insanların birbirlerini bulmalarına ve kendi taleplerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. İkinci işlev ise insanların kamuya ilişkin konulardaki tartışma alanlarını genişletip, egemen konumdaki kamusal veya özel aktörlerin hesap verebilirliklerini sağlayarak "bazen" demokrasiyi derinleştirebileceğini savunmaktadır. Young sivil toplum faaliyetlerinin her tür devlet faaliyetini ikame edebileceği yönündeki görüşlere karşı çıkar. Özellikle dışlama sorunsalı çerçevesinde ele alındığında temel amaç olan sosyal adaletin sağlanması Young'a göre ancak bir sivil toplum /devlet faaliyetleri dengesiyle mümkündür.

Post-Marksist teorisyenlerin "associative democracy" modelleri ise sivil topluma, piyasanın ve devletin başarısız olduğu tüm alanlar için geçerli bir işlev yüklemektedirler. Örneğin Paul Hirst'e göre (zikreden Joung, 2002) gelecekte devlet ve piyasa alternatif kuruluşlar kümesi olarak varlıklarını korurken, günümüzde devlet kurumları veya kar amacı güden girişimlerce sağlanan pek çok işlev ve faaliyet sadece hizmet ettikleri ve temsil ettikleri kişilere hesap vermekle yükümlü gönüllü örgütlenmelerce üstlenilecektir. Amaç sosyal faaliyetleri bu faaliyetlerden etkilenen kişilerin demokratik örgütlenmelere üyelik yoluyla kontrol edebilmeleridir. Yurttaşlar bu örgütlere gönüllülük temelinde dahil olacak, hangi örgütlerin onlara mal ve hizmet sağlayacaklarına, hangi örgütlenmelerin onlara bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde temsil edeceğine kendileri karar verecektir. Teori egemen devlet kavramını zorlasa da, devlet ve kurumlarına yine de önemli bir işlev yüklemektedir: Devlet kurumları örgütlere fon sağlamadaki en önemli mekanizmadır (gönüllü vergi sistemi). Devlet aygıtına yüklenilen diğer işlevler mal ve hizmetler için standartları belirlemek, örgütler arasında barışı sağlamak, örgütsel faaliyetler için bir ortak düzenleyici çerçeve oluşturmak ve uygulamak, örgütlerin giderlerini kontrol etmek ve bu kurallara uyumu takip etmektir. Yasal anlamda devletin görevi bireyler ve örgütler ve örgütlerarası ilişkilerin düzenlenmesi ile sınırlandırılmaktadır.

Cohen ve Rogers (zikreden Young, 2002) ise sivil topluma eşitlik ve etkinliği teşvik etme işlevi yükleyen bir modeli savunmaktadırlar. Sivil toplum baskı altında ve dezavantajlı grupların toplumsal temsiliyeti için bir araçtır. Örgütlenmelerin temel amacı temel iktisadi, düzenleyici politikaların belirlenmesidir. Devlet kamu politikalarının oluşumundaki eşitsizlikleri

ortadan kaldırmak amacıyla bu tür örgütlenmelerin kurulması ve sürekliliği için doğrudan teşvik sağlar.

- "Kamusal alan" - sivil toplum

İdeal bir toplum üzerinden yapılan tartışmaların eksik kaldığı nokta, farklı ideal toplumlar arasındaki uzlaşmanın varolan temsili demokrasi sistemleri içerisinde nasıl sağlanacağı sorusudur. En basit şekliyle bu uzlaşmanın sağlanacağı alan kamusal alandır. Yüzümüzü kendi özel sorunlarımızdan ortak sorunlara doğru döndürdüğümüzde ve diyalog ve tartışma esnasında birbirimizle yüzyüze geldiğimizde "kamu"yu oluştururuz. "Kamu" kavramı - ortak refahımız ile ilgilenen ve bu konuda demokratik yollarla tartışma ve kafa yorma kapasitesine sahip tüm bir siyasa - sivil toplum düşüncesinin merkezini oluşturur (Edwards, 2004) .

Sivil toplumu kamusal alan ve modernitenin eksiklikleri üzerinden tartışan Habermas'a göre, kamusal alan bireyin özel yaşamdan çıkıp, özerkleşip rasyonel ve kritik bir şekilde tartışmaya katılabildiği ve "görünebilir" olduğu bir alandır. Bununla birlikte kamusal alanın özel alanla diyalektik bir ilişkisi vardır ve özel alanda kendilerini kuran bireylerin kamusal alanda kendilerini ifade etmeleri anlamına gelmektedir. Yani kamusal alan ile özel alan ayırımından, hele kutuplaşmasından bahsetmekten ziyade, kamusal alanda yer alan özel alanlardan bahsetmek anlamlıdır.

Dolayısıyla kamusal alandaki varolma mücadelelerini "tanımak" ve "kabul etmek", yurttaşlık kavramının ve sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesi, kutuplaşma yerine diyalogun tesis edilmesi için bir ön koşuldur. Bu durumda kamusal alan belli bir dayatma yeri değil bir tür karşılıklı diyalogun gerçekleştirilebildiği bir iktidar, tartışma ve varoluş alanıdır.

Kamu alanı sosyal hayatın içinde "kamu oyu"nu oluşturabildiğimiz alanıdır. "Kamu alanına giriş ilke olarak bütün yurttaşlara açıktır. Özel kişilerin bir kamu oluşturmak üzere bir araya geldikleri her konuşmada (conversation) kamusal alanın bir parçası kurulur. Bu durumda o kişiler ne kendi özel işlerini yürüten iş adamları veya meslek mensupları olarak ne de bir devlet bürokrasisinin hukuki düzenlemelerine tabi ve itaatle yükümlü hukuki topluluklar olarak hareket etmektedirler. Yurttaşlar zorlamaya tabi

olmaksızın genel çıkar meseleleriyle ilgilendikleri zaman bir kamu olarak hareket ederler.”

“Kamusal alan” yaklaşımının en önemli eksikliği, kamusal alanın etkinliğini belirleyen yapısal faktörlerle (tartışmaya girişteki eşitsizlik) nasıl başa çıkılacağına, ya da, kamusal katılımın örgütlü hayatın farklı biçimleri yoluyla nasıl yeniden canlandırılabilmesine ilişkin bir açıklama veya açılım sunamamasıdır.

2. SİVİL TOPLUMLAR

Dünyada farklı ülkelerde görülen farklı sivil toplum türlerinin arkasındaki temel nedenlere ilişkin teoriler literatürde yeni yeni tartışılmaya başlanmıştır. Johns Hopkins üniversite'nin yaptığı araştırmada (Salamon, vd. 2000) batı deneyimi üzerinde üretilmiş üç teori, değişik ülkeler üzerinde test edilmekte ve hangisinin günümüzdeki yapıları daha fazla açıklama gücüne sahip olduğu bulunmaya çalışılmaktadır.

1. Heterojenlik Teorisi

Heterojenlik teorisi sivil toplumun kökenini klasik iktisat teorisinde aramaktadır . Klasik iktisat teorisi piyasaların tüm etkinliklerine rağmen özellikle kamu mallarını üretiminde başarısız olduğunu kabul eder. Teoride bu piyasa başarısızlığı bazı mal ve hizmetlerin (hiçbir şekilde piyasalar tarafından üstlenilemeyecek kolluk hizmetleri ile dışsallık kavramına dayandırılan ve piyasalara bırakıldığında etkinlik sağlanamayan sağlık, eğitim v.b. hizmetler) devletin ekonomiye dahil olması yoluyla gerekli talebin karşılanmasını meşru kılar. Fakat demokrasilerde devletin kamu mallarının üretimindeki rolü sosyal tercihlerle, yani seçim sonuçlarıyla bağlantılıdır. Özellikle vatandaşlar arasında büyük görüş farklılıklarının bulunduğu mal ve hizmetlerde, oyçokluğu ilkesinin bir sonucu olarak devlet de bu mal ve hizmetlerin üretiminde başarısız olabilir. Bu tür durumlarda bu mal ve hizmetlerden yararlanmak isteyen kişiler, bu mal ve hizmetleri sağlamanın devlet ve piyasa dışındaki bir aracı olarak karamacı gütmeyen kuruluşlara yönelebilirler. Bu nedenle Waisbord'a göre kar amacı gütmeyen kuruluşların işlevi, piyasa ve devletin başarısız olduğu alanlarda başlar. Teorinin temel bir çıkarması, dini, etnik farklılaşmanın arttığı ülkelerde kar amacı gütmeyen kuruluşların heterojenlik derecesinde de bir artış olacağıdır. Bu durumda devletin kamu malı üretiminde üstlendiği rol ile üçüncü sektörün büyüklüğü

arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Diğer yandan teori üçüncü sektörün büyük ölçüde özel yardım amaçlı katkılarla fon bulacağını öngörmektedir; çünkü bu tür kuruluşların piyasa veya devlet tarafından fon sağlanması bu kapsam içinde açıklanamaz.

Araştırma sonuçları:

1. Dini çeşitlilikle sektörün büyüklüğü baz alındığında heterojenlik ve üçüncü sektörün büyüklüğü arasında ilişki bulunmamıştır,
2. Devletin sosyal harcamaları ile sektörün büyüklüğü baz alındığında, yine hipotezin aksine üçüncü sektörün devletin sosyal harcamalarının yüksek olduğu toplumlarda daha büyük çapta olduğu bulunmuştur,
3. Gönüllü desteklerle üçüncü sektörün büyüklüğü baz alındığında bu ilişkinin hipotezin aksine negatif olduğu görülmüştür.

2. Karşılıklı Bağımlılık Teorisi

Sivil toplumun kökenlerinde yatan tek kaynak devlet ve üçüncü sektör arasında heterojenlik teorisinin dile getirdiği rekabete dayalı çatışma paradigması değildir; karşılıklı bağımlılık ve ortaklıklarda sektörün oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Salamon vd. 2000'ye göre karşılıklı bağımlılığın devlet üçüncü sektör ilişkisinde dominant olması çok daha akla yakındır. Öncelikle STK'lar sahada devletten çok daha hızlı mobilize olabilirler. Bunun sonucunda STK'lar bu alanda devletin sahip olmadığı uzmanlık, yapılanma ve deneyimi geliştirebilir. İkinci olarak STK'lar devletin rol üstlenmesi istenilen alanlarda siyasi destek mekanizmalarının işletilmesinde rol alarak devletin girmeye zorlandığı bu alanlarda önemli rol üstlenebilirler. Son olarak kar amacı gütmeyen kuruluşların da kamu problemlerinin çözmekte kendi sınırları bulunmaktadır; gönüllü kuruluşlar büyük ölçekli alanlarda gerekli kaynakları yaratmakta yetersizlerdir. Bu durumda devlet ve üçüncü sektör arasında işbirliğinin yoğun olması kaçınılmazdır. Özellikle devlet müdahalesine karşı muhalefetin yoğun olduğu fakat belirli sosyal veya ekonomik bozukluklara ilişkin taleplerin de arttığı durumlarda veya devletin rolü ve gücünün genişlemesinde üçüncü sektörün rolünün önemli hale geldiği alanlarda bu işbirliğinin gerçekleşmesi beklenebilir. Bu karşılıklı bağımlılığın doğal sonucu olarak devlet harcamalarının yüksek olduğu ülkelerde kamunun kar amacı gütmeyen kuruluşların gelirlerindeki payının da yüksek olmasıdır.

Araştırma sonuçları: Devlet harcamaları ile üçüncü sektörün büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Üçüncü sektör faaliyetlerine devletin desteği ile sektörün büyüklüğü arasındaki ilişkide farklı devletlerdeki sektör büyüklüğündeki farklılıkların yüzde ellisini açıklamaktadır.

3. Sosyal Kökenler Teorisi

Barrington Moore, Jr' ın (zikreden Salamon, vd. 2002) faşizm ve demokrasilerdeki sosyal kökenler üzerine incelemesi ve Andersen (1999) 'in modern refah devletinin kökenleri hakkındaki çalışması refah devleti veya demokrasi gibi karmaşık sosyal fenomenlerin endüstrileşme veya heterojenlik gibi tek bir faktör üzerinden anlaşılamayacağını göstermektedir.

Barrington Moore İngiltere, Fransa, Almanya ve diğer ülkeleri baz alarak modern dünyanın üç farklı rotası -demokratik, faşist, komünist- üzerindeki tarihsel incelemesi sonucunda demokrasinin veya bugünkü anlayışla canlı bir sivil toplumun ortaya çıkışında üç önemli faktörün önemli rol oynadığı sonucuna varmıştır.

1. Mutlakiyet
2. Kuvvetli, ve bağımsız bir şehirli orta sınıfın ortaya çıkışı
3. Kitlelerin kırsal alandan kentlere göçü

Andersen (1999) ise benzer bir argümanla birbirinden az veya çok farklı üç tür refah rejimi tanımlamaktadır:

Liberal Rejim: Anglo-Saxon ülkelerinde görülen araçsal sosyal yardım. Bu tür rejimlerin kaynağında krallıkların gücündeki zayıflık ve laissez-faire görüşünün hakimiyet kazandığı bir burjuva sınıfının o varlığı rol oynamıştır.

Korporatist Rejim: Daha çok kıta Avrupası ülkelerinde görülen sosyal hizmetlerde büyük ölçüde devlete dayalı fakat örgütlü dini cemaat gibi pre-modern kurumların varlıklarını sürdürdükleri bu tür rejimler güçlü aristokrat sınıfların etkileri, dini kurumların gücü ve devletin rolündeki önem sonucu ortaya çıkmışlardır.

Sosyal Demokrat Rejim: Özellikle İskandinav ülkelerinde görülen ve sosyal hizmetlerin piyasa sisteminden ayrıştırıldığı bu rejimlerin ortaya çıkışındaki temel etken güçlü bir emekçi sınıf hareketinin varlığıdır.

Subtler (zikreden Salamon, vd. 2000) bu iki çalışmadan hareketle dört tip üçüncü sektör modeli tanımlamaktadır.

Devletin Sosyal Refah Harcamaları	Üçüncü Sektörün Ölçeği	
	Küçük	Büyük
Düşük	Devletçi (orta sınıfın güçsüz olduğu devletler)	Liberal
Yüksek	Sosyal Demokrat	Korporatist

Liberal Sivil Toplum Modeli

- Özellikle Anglo-Sakson ülkelerinde görülen bu sistem mutlakiyet rejimlerinin zayıflığı ve liberal bakışa sahip güçlü bir burjuva sınıfının varlığına dayandırılıyor
- Bu tür toplumlarda gruplar arasında "yardımlaşma" nosyonu yaygın olarak var
- Ülkeler arasında sadece daha sonraki emek hareketlerine bağlı olarak derece farklılıkları bulunmakta
- Sosyal haklar "kötü riskler" temelinde açıklanmakta ve hedef gruba yönelik kamu hizmetleri sağlanmakta
- Örneğin ABD'de sağlık, eğitim, hastalık ve doğum yardımları, aile yardımları ve doğum izni "kötü riskler" olarak kabul edilmemekte
- Hedefe yönelik yardımda sadece yoksullara ve yaşlılara yönelik sağlık yardımları veya sadece bekar annelere yönelik hizmetler.. bulunmakta

Sosyal Demokrat Sivil Toplum Modeli

- Özellikle İskandinav ülkeleriyle bağdaştırılan model
- Temel etken güçlü bir sınıf hareketinin varlığı ve evrenselciliğin benimsenmiş olması
- Risklere karşı çok geniş bir koruma, yüksek yardım düzeyleri ve eşitlikçilik
- Diğer bir faktör de hakların ihtiyaç ve istihdama göre değil, vatandaşlık temelinde tanınması
- Başka bir deyişle zengin veya yoksul herkes aynı haklar ve avantajlardan yararlanabilmekte
- Bunun doğal sonucu olarak sosyal hizmetler büyük ölçüde devlet kuruluşlarınca sağlanmakta
- Rejim özellikle aile kurumunun önemini azaltmakta

Korpratist Sivil Toplum Modeli

- Özellikle Kıta Avrupası ülkelerinde (Almanya, Fransa) görülen, güçlü dini cemaatler ve bunlar ile devlet arasında kurumsal bağlar sonucunda ortaya çıkan sistemler. Diğer bir etken de aristokrat sınıfın ve merkezi krallıkların modern devlet öncesindeki gücü
- Bu ülkelerde liberal düşünce 1. Dünya Savaşına kadar neredeyse hiç etkili olmadı. Savaş sonrası ise kapitalist sisteme geçiş temelde Hıristiyan demokrat ve muhafazakar (ve hatta faşist) koalisyonlarca sağlandı
- Sosyal reformların başlangıcında da eşitlikçilik anlayışı değil, otoriter bir bakış rol oynadı. Savaş sonrası dönemde etkin olan iki faktör sosyal katoliklik ve yetki ikamesi ilkesi. Bununla birlikte Fransa'daki sosyal reformlar dinin etkisinden uzak oldu.
- Bu sistemin en önemli özelliği toplumsal riskleri biraraya getirmesi (havuz sistemi-dayanışma kültürü) ve aileye verilen önem. Bir sivil kamu hizmeti geleneği bulunmakta. Genelde sosyal güvelik sistemlerinin zorunlu olduğunu, risklere karşı korumanın ise istihdam temelinde şekillendiğini görmekteyiz
- Kalan risklere karşı korumada "gönüllü sektör" büyük rol oynamakta
- Ekmeği kazanan erkek ve bakmaktan sorumlu olduğu aileyi temel almakta
- Sistemin ailenin başarısız kaldığı hizmetler temelinde şekillendiği söylenebilir

Devletçi Sivil Toplum Modeli

- Devletin kökeninin güçlü bir elit sınıfa dayanmadığı veya sınıf hareketlerinin güçlü olmadığı ülkeler
- Devlete itaat etme geleneğinin ve dini inançların etkisi
- Devlet sosyal hizmetler alanında geniş çaplı bir rol üstlenmemekte
- Özellikle istihdama ilişkin politikalarda pasif bir yaklaşım bulunmakta
- Bununla birlikte, rejimlerin baskıcı niteliklerinin ve dini yardımlaşma kültürünün etkisiyle güçlü bir gönüllü sektörü de bulunmamakta

Özellikle Batı ülkelerini açıklamak açısından başarılı olsa da, Johns Hopkins üniversitesinin kullandığı bu modeller gelişmekte olan ülkelerde son yıllarda gözlemlenen farklı deneyimleri açıklamakta yetersiz kalmaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkeleri incelerken şu faktörler farklı yapıların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır:

- Gelir seviyesi ve dağılımı
- Orta sınıfların varlığı
- Totaliter devlet sistemleri
- Din
- Etnik yapı
- Kolonyalizm
- Yasal mevzuat
- Kalkınma politikaları

POLONYA

Polonya'da tarih boyunca sivil toplum örgütleri görülmekte. Özellikle ülkenin bağımsızlığını kaybettiği 18. y.y.'den itibaren süren 123 yıllık bakıcı dönemde bu örgütlerin amacı yoksulluğu önlemek ve milliyetçi ruhu ayakta tutmak olmuştur. Ülke 1918 yılında bağımsızlığını kazandığında sivil toplum özellikle ulus kimliği oluşturma ve sosyal hizmet, eğitim, sağlık alanlarında etkilik göstermiştir. Alman işgali sırasında güçlü bir yeraltı direniş hareketinin olduğu ülkede savaş sonrası kurulan komünist rejim 1944-1989 döneminde devletten bağımsız hedefler belirlenmesine ve programlar uygulamasına izin vermiyordu.

Polonya'da 1980'lerde Dayanışma Sendikasının kurulmasıyla güçlü bir demokrasi hareketi başladı. Dayanışma döneminde sivil toplum "ikincil toplum", "gölge toplum", "paralel polis", "halk cumhuriyeti" gibi adlarla anılmaktaydı. 1989 yılında komünist rejimin yıkılmasıyla sivil alanda bir patlama yaşandı ve gönüllü kuruluşlar siyasi, ekonomik ve sosyal reformların arakasındaki itici güç oldular. 1992-1997 arasında vakıf sayısı iki kat, dernek sayısı dört kat arttı. 1990'ların başından itibaren sadece demokratikleşme değil, geçiş döneminin sosyal hizmetlerde yarattığı sorunlar da bu alanda ele alınmaya başlandı.

Sosyal hizmetler alanının ticarileşmesi bu alanda kamu ve gönüllü kuruluşlar arasında ortaklığın başlamasında rol oynadı. Ülkede özel sektör-sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiler zayıf; bu da fon sağlamada devlete, yabancı resmi ve gönüllü kuruluşlara bağımlı kalınmasına neden olmakta. Batı modeli

sivil toplum özellikle işçi sınıfı ve kırsal bölgelerde kabullenilemedi ve karşıt gruplar oluşmaya başladı.

ARNAVUTLUK

Arnavutluk'ta komünist rejimin yıkılması sonrasında AB, Dünya Bankası fonları, Danimarka STK'ları gibi gönüllü kuruluşların ülkeye gösterdiği ilgi ile birlikte, batı modeli sivil toplum ülkeye ithal edilmeye başlandı. Ülkede özellikle başkentte yoğunlaşan, proje temelinde çalışan örgütler bulunmakta. Bu tür ithalin yarattığı en büyük sorun "ne kadar STK, o kadar demokrasi" olarak karikatürize edilebilecek bir yaklaşımın giderek benimsenmesi.

Arnavutluk'ta kurulan STK'ların büyük bir bölümü yabancı örgütlerle bağlantılı. En çok çevre, kadın ve insan hakları alanında çalışan örgütlere rastlanmakta. Bununla birlikte sosyal hizmetler, engelliler v.b. konularda çalışan görece daha az mali destek alan örgütler de mevcut. Ayrıca tarım kooperatifleri gibi toplumsal tabanlı örgütlenmeler de başlamış durumda - bunların büyük bölümü de dış yardımlarla ayakta durmakta. Ülkede büyük bir Yunan azınlığı bulunmasına rağmen azınlık hakları konusunda çalışan örgüt sayısı oldukça az.

Pekçok STK sadece bir yönetim kurulu ve profesyonel birkaç çalışandan ibaret. Doğu Avrupa'da görülen bir problem de devletlerin yabancı fonlara ulaşmak amacıyla kendi STK'larını kurmaları. Örneğin Arnavutluk'taki Gençlik ve Çevre Departmanı çatışmalara neden olmakta. En büyük sorunlardan bir tanesi de İngilizce konuşan, genç, entelektüel grupların, kendini daha zor ifade edebilen ve izole gruplara sağladığı avantaj. Devlet dış yardımlar dolayısıyla STK'lara karşı düşmanca bir tavırda değil, fakat STK'lar arasında devlete güvensizlik bulunmakta.

ENDONEZYA

Endonezya'da sivil toplumun temel hedefi kalkınma politikaları üretmek ve uygulamak. Ülkedeki demokratik kültür merkezi otoriter kurumlar, teknokrat politikalar, büyük sınıf farklılıkları, siyasi uzlaşma, dini ahlak ve toplumsal refah temelinde şekillenmiş; muhalefet kültürü ve birey kavramı yaygın değil. Ülkede 1990 sonrasında uygulanan politikalar iktisadi ilerleme, endüstrileşme ve uluslararası prestij sağlamak amacıyla insan kaynaklarının geliştirilmesine

dayalı bir sivil enerjinin yaratılması stratejisi üzerine inşa edilmiş. Bu sistem ikili bir toplum modeli yaratmış: bir yandan iktisadi faaliyetler merkezi olmayan ve dağınık bir hal alırken, diğer yandan siyasi güç teknokrat elitlerin elinde toplanmış ve iktisadi katılım, siyasi katılımın önüne geçmiş.

Endonezya'nın katılımcı kalkınma modeli insan haklarının korunması da dahil birçok siyasi amacı içerse de, bu siyasetlerin temelinde "girişimciliği geliştirmek" yatmakta. 1990'ların ortasına gelindiğinde ülkedeki kalkınma harcamalarının yüzde 40'ı yabancı donörler ve kalkınmaya yönelik kuruluşların katkılarından oluşmaya başlamıştı. Yabancı kuruluşların desteğiyle de güçlenen iktisadi katılım anlayışı ekonomi gelişmeden siyasi katılımın eğer yıkıcı değilse bile en azından anlamsız olduğu varsayımından hareket etmekteydi. Bununla birlikte bu model zaman içerisinde özellikle yolsuzluklarla savaşıma temelinde bir muhalefetin ortaya çıkmasını da teşvik etti.

HİNDİSTAN

Sen'in 1998 yılı araştırmasına göre Hindistan'da mesleki örgütler ve kast örgütlenmeleri dahil 1 milyon STK, sadece Gandhi Ağı içerisinde 1700 STK ve 600.000 çalışan bulunmaktadır. Varoda-Baroda araştırması bu örgütlerin yüzde 40'ının eğitim, yüzde 19'unun sosyal hizmetler alanında çalıştığını göstermekte; kalkınma alanında çalışanlar sadece yüzde 8. STK'ların gelirleri ise büyük ölçüde aidatlara dayalı

Ülkedeki hiyerarşik toplumsal örgütlenme tarihsel süreçte devletten bağımsız olamayan bir sivil toplumun ortaya çıkışına neden olmuş. Günümüzde de devletin sivil toplum üzerindeki baskısı sürmekte; devlet hala STK'ları kendi meşruiyetini zedeleyen bir faktör olarak görmekte. Hindistan'da sivil toplumun ortaya çıkışında bireyselliğe ve bireysel inisiyatifte vurgu yapan dinin de büyük etkisi bulunmaktadır. Bu bir taraftan çoğulculuğa yol açarken, diğer yandan kompleks bir toplumsal yapı yaratmakta. Kast sistemi insanların çıkarlarına dayalı ve mesleki ilişkilerinin önünü tıkamakta. Fakat özellikle Gandhi hareketi yardımlaşma ve özerklik geleneğine yol açmış durumda. Hindistan'ın en önemli avantajlarından bir tanesi kolonyalizm döneminde uygulamaya konulan gönüllü kuruluşları destekleyen bir hukuk sistemi bulunması. Yine İngiltere'ye karşı çıkan güçlü muhalefet hareketi bugünkü STK'lar için bir temel oluşturmuş. Devlet merkezli kalkınma döneminde devlet sponsorluğunda kalkınma örgütleri ortaya çıkmış. Son yirmi yılda ise özellikle Kuzey'den gelen

donör kuruluş yardımları STK sayısındaki artışın arkasındaki önemli etkenlerden biri olmuş.

Ülkede şu andaki gönüllü gruplar üçe ayrılabilir: 1) Geleneksel kalkınma STK'ları, 2) Özellikle vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmek için lobi ve kampanyalar düzenleyen kuruluşlar, 3) Aktivist gruplar

BREZİLYA

Brezilya'da özellikle Katolik Kilisesinin önderliğinde eğitim ve sağlık alanında bir gönüllü kuruluş kültürü bulunmakta. Seküler yapıların ortaya çıkışı ise 19. yy sonuna dayanmakta. Günümüzde Brezilya'da yasal olarak kayıtlı 210.000 STK bulunmakta ve bunların 45.000'i Sao Paolo ve 16.000'i Rio de Janeiro'da faaliyet göstermekte. Sektördeki istihdam, toplam istihdamın yüzde 2'sini oluşturmaktadır. Özellikle büyük şehirlerdeki kuruluşların yüzde 90'ı son 20 sene içinde kurulmuş. Kayıtlı kuruluşların yüzde 23'ü sosyal hizmetler alanında çalışıyor. Büyük şehirlerde bu alan sektördeki istihdamın yüzde 70'ini oluşturuyor.

Brezilya güçlü devlet-zayıf sivil toplum yapısının tipik bir örneği. Diğer yandan "toplumu yaratmayı" kendisine misyon olarak kabul etmiş bir Kilise örgütlenmesi bulunmakta. Kölelik de hesaba katıldığında Brezilya'da büyük bir hiyerarşik kontrol mirası bulunmakta. Fakat 1990'ların başından itibaren özellikle aktivist gruplarda büyük bir canlanma yaşanıyor. Favela ve Topraksız Köylüler Hareketi bunların en çok bilinenleri. Porto Alegre'deki katılımcı bütçe dünyada bu tür bir uygulamanın ilk başarılı örneği olmuş durumda. Ülkedeki sivil toplum hareketi şu anda küreselleşme karşıtı hareketin de önemli unsurlarından bir tanesi.

